EKOLOGIK METAFORALARNING KOMMUNIKATIV VAZIFASI VA ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDAGI O‘RNI

G‘ayratova Gulzoda San’at qizi

Buxoro davlat tibbiyot instituti

O‘zbek tili va adabiyoti,rus va ingliz tili kafedrasi o‘qituvchisi

gayratova.gulzoda@bsmi.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy pedagogik metod va texnologiyalar asosida tillar integratsiyasining afzalliklari hamda ekologik metaforalarning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Xususan, chet tillarini o‘qitishda integrativ yondashuv, raqamli texnologiyalar, interaktiv metodlarning samaradorligi va ekologik metaforalarning lingvistik hamda kognitiv xususiyatlari o‘rganiladi. Maqola tilshunoslik, pedagogika va ekologik tafakkur integratsiyasiga bag‘ishlangan bo‘lib, zamonaviy ta’lim jarayonida innovatsion yondashuvlarning ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: *integratsiya, zamonaviy texnologiyalar, ekologik metafora, lingvistika, pedagogik metodlar, raqamli ta’lim, interaktiv usullar, kognitiv tilshunoslik.*

Kirish: Bugungi globallashuv davrida xorijiy tillarni o‘qitish jarayonida zamonaviy metod va texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, tillar integratsiyasi asosida ta’lim berish o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Integrativ yondashuv turli fanlar va tillar o‘rtasidagi bog‘liqlikni kuchaytirib, bilimlarni yaxlit holda o‘zlashtirish imkonini beradi. Shuningdek, ekologik muammolarning global tus olishi tilshunoslikda ekologik metaforalarni o‘rganishga bo‘lgan qiziqishni oshirdi. Ekologik metaforalar inson va tabiat o‘rtasidagi munosabatni ifodalashda muhim lingvistik vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Shu sababli ekologik metaforalarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o‘qitish dolzarb masalalardan biridir.

Asosiy qism: Tillar integratsiyasi — bu bir nechta tillarni o‘zaro bog‘liq holda o‘qitish jarayoni bo‘lib, unda til birliklari, madaniyat va kommunikativ kompetensiyalar uyg‘unlashadi. Integrativ ta’limning asosiy maqsadi talabaning mustaqil fikrlashi, muloqot qobiliyati va ijodiy yondashuvini rivojlantirishdan iborat.

Zamonaviy metodlar quyidagi afzalliklarni beradi:

- talabalar nutq faolligining oshishi;
- mustaqil ta’lim ko‘nikmalarining rivojlanishi;
- interaktiv muloqotning kuchayishi;
- til va madaniyat uyg‘unligini anglash;
- fanlararo bog‘liqlikni shakllantirish.

Bugungi kunda multimedia vositalari, sun’iy intellekt platformalari, mobil ilovalar va virtual ta’lim muhiti xorijiy tillarni o‘qitishda keng qo‘llanmoqda. Bu texnologiyalar ta’lim sifatini oshirib, talabalarni faol ishtirok etishga undaydi. Ekologik metafora — bu tabiat, ekologiya yoki atrof-muhitga oid tushunchalarning boshqa sohalarga ko‘chirilishi orqali hosil bo‘ladigan obrazli ifodadir. Kognitiv tilshunoslik nuqtai nazaridan metafora inson tafakkurining muhim mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Masalan: “Axborot oqimi”, “Madaniyat ildizlari”;

Bu metaforalar orqali abstrakt tushunchalar inson ongida aniq va tushunarli shaklda gavdalanadi. Ekologik metaforalar quyidagi funksiyalarni bajaradi:

Kognitiv funksiyasi — murakkab tushunchalarni sodda ifodalash;

Estetik funksiyasi — nutqning ta’sirchanligini oshirish;

Kommunikativ funksiyasi — fikrni samarali yetkazish;

Tarbiyaviy funksiyasi — ekologik madaniyatni shakllantirish.

Ekologik metaforalarni o‘qitishda interaktiv metodlardan foydalanish samarali natija beradi. Xususan:

“Aqliy hujum” Metodi: Talabalar ekologik mavzuga oid metaforalarni mustaqil topadi va tahlil qiladi.

Klaster texnologiyasi: “Tabiat”, “atrof-muhit”, “hayot” kabi tushunchalar asosida metaforik xaritalar tuziladi.

Video, animatsiya va infografikalar orqali ekologik metaforalarning ma’nosi vizual tarzda tushuntiriladi. AI platformalar yordamida talabalar metaforalarni avtomatik tahlil qilish, tarjima qilish va qiyosiy o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Bu metodlar talabalarning:

- tanqidiy fikrlashini;
- ijodkorligini;
- kommunikativ kompetensiyasini;
- ekologik dunyoqarashini rivojlantiradi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tillar integratsiyasini tashkil etish talabalar faolligini sezilarli oshiradi. Ayniqsa, ekologik metaforalarni interaktiv usullar orqali o‘qitish:

- mavzuni chuqurroq anglashga;
- til birliklarini samarali eslab qolishga;
- ekologik tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar yordamida tashkil etilgan darslar an’anaviy metodlarga nisbatan samaraliroq ekanligi kuzatildi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, zamonaviy metod va texnologiyalar asosida tillar integratsiyasini amalga oshirish bugungi ta’lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ekologik metaforalarni integrativ yondashuv asosida o‘qitish talabalar nutqi, tafakkuri va ekologik madaniyatining rivojlanishiga xizmat qiladi. Interaktiv metodlar, multimedia vositalari va sun’iy intellekt texnologiyalari esa bu jarayon samaradorligini yanada oshiradi. Kelgusida ekologik metaforalarni turli tillar kesimida qiyosiy o‘rganish hamda ularni raqamli platformalar orqali o‘qitish metodikasini takomillashtirish muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mahmudov N. Til va nutq masalalari. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2013.
2. Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik. – Toshkent: Fan, 2006.
3. Yo‘ldoshev B. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
4. Nurmonov A. Lingvistik tadqiqot metodologiyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2011.
5. Sayfullayeva R., Mengliyev B. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent, 2009.
6. Hamroyev M. O‘zbek tili va nutq madaniyati. – Toshkent: Barkamol Fayz Media, 2018.
7. To‘xliyev B. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar. – Toshkent: Tafakkur, 2020.
8. Abduazizov A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. – Toshkent: Sharq, 2010.
9. Rasulov R. O‘zbek tilida metafora va uning uslubiy xususiyatlari. – Toshkent, 2016.